כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

ערי עולם

חוברת תלמיד · **מתקדם**

ערים שמחליטות על העולם כולו – מה הופך עיר לעיר עולם?

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: ערי עולם: צמתים, מגדלים ופערים
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

גלובליזציה

הקשרים ההדוקים בין מדינות בכלכלה, בתקשורת ובתרבות, שהופכים את העולם ל"כפר גלובלי".

לדוגמה: מוצר שמתוכנן במדינה אחת ומיוצר באחרת.

עיר עולם

עיר שמשמשת צומת מרכזי של הכלכלה הגלובלית, שדרכה עוברים כסף, החלטות, מידע ואנשים מכל העולם.

לדוגמה: לונדון, ניו יורק וטוקיו.

מדדי עיר עולם

נתונים שלפיהם מדרגים ערים, כמו מספר ההנהלות הבין-לאומיות, השירותים הפיננסיים, נמל התעופה והתרבות.

לדוגמה: מספר הטיסות הבין-לאומיות מהעיר.

חברה רב-לאומית

חברה שפועלת בכמה מדינות, עם הנהלה בעיר אחת ומפעלים וסניפים במקומות רבים בעולם.

לדוגמה: הנהלה בעיר עולם וסניפים בעשרות ארצות.

בידול מרחבי

הפרדה בין קבוצות אוכלוסייה שונות במרחב העיר, למשל שכונות עשירות לצד שכונות עניות.

לדוגמה: שכונת יוקרה ליד שכונה צפופה וענייה.

מבנה פעמון

קו רקיע שבו המגדלים הגבוהים ביותר במרכז והבניינים נמוכים ככל שמתרחקים ממנו, כמו צורת פעמון.

לדוגמה: מגדלים במרכז העיר ובתים נמוכים בשוליים.

קו רקיע

קו המתאר של הבניינים בעיר כפי שהוא נראה על רקע השמיים מרחוק.

לדוגמה: קו המגדלים של תל אביב מהים.

עולמקומיות

שילוב בין השפעות גלובליות לבין הייחוד המקומי, בתרבות, באוכל, במוצרים ובנוף.

לדוגמה: רשת מזון מהיר שמגישה מנה מקומית.

קוראים

ערי עולם: צמתים, מגדלים ופערים

בעידן הגלובלי הכלכלה העולמית אינה מתפזרת באופן אחיד, אלא מתרכזת בכמה צמתים – ערי עולם. דרכן זורמים הון, מידע, החלטות ואנשים, וההחלטות המתקבלות במגדלי המשרדים שלהן משפיעות על מפעלים, חנויות ועובדים ביבשות רחוקות. מה שמגדיר עיר עולם אינו גודלה, אלא מידת השליטה וההשפעה שלה על הכלכלה הגלובלית.

חוקרים מדרגים ערי עולם בעזרת מדדים. המדד המרכזי הוא ריכוז "שירותים מתקדמים": הנהלות של חברות רב-לאומיות ושל בנקים, ומשרדי ראיית חשבון, משפטים, פרסום וביטוח שעובדים עם לקוחות מכל העולם. לצידו נבדקים קישוריות אווירית – מספר היעדים והנוסעים בנמל התעופה – מוסדות תרבות ואקדמיה בעלי שם, וכנסים בין-לאומיים. על פי הדירוגים, בראש הסולם עומדות ערים כמו לונדון וניו יורק, ומתחתן שכבות של ערים בעלות השפעה אזורית.

גם הנוף של ערי עולם דומה. במע"ר מתרכזים מגדלי זכוכית ופלדה בעיצוב בין-לאומי, שנראים כמעט זהים בערים שונות. מחיר הקרקע במרכז הוא הגבוה ביותר, ולכן הבנייה מתרוממת לגובה; ככל שמתרחקים, המחיר יורד והבניינים נמוכים – וקו הרקיע מקבל צורה של פעמון. מבנה פעמון זה מבטא בצורה גלויה את הקשר בין כלכלה למרחב.

מאחורי הזוהר מסתתרים פערים. כלכלת ערי העולם יוצרת "קיטוב תעסוקתי": מצד אחד אנשי מקצוע בשכר גבוה מאוד, ומצד שני עובדי שירותים – ניקיון, הסעדה, סיעוד ושמירה – בשכר נמוך, רבים מהם מהגרים. הפער מתורגם למרחב:

שכונות יוקרה ושכונות צפופות ועניות, לעיתים במרחק קצר זו מזו – בידול מרחבי. ההתייקרות מתמדת, ותושבים ותיקים נדחקים לשוליים.

השאלה התרבותית היא האם הגלובליזציה מוחקת את הייחוד המקומי. מצד אחד, אותן רשתות ואותם מגדלים מופיעים בכל מקום. מצד שני, ערים רבות מפתחות עולמקומיות – שילוב של השפעות גלובליות עם טעמים, שפות ומסורות מקומיים. מקרה לדיון: תל אביב. היא מרכז עסקי וטכנולוגי עם קשרים עולמיים, מגדלים ומע״ר, וחלק מהדירוגים מציבים אותה בשכבה הבינונית של ערי העולם; אך היא קטנה משמעותית מהערים שבראש הסולם. האם היא עיר עולם? התשובה תלויה במדדים שנבחר.

חלק א׳ – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. עיר עולם	**א.** נתונים שלפיהם מדרגים ערים, כמו מספר ההנהלות הבין-לאומיות, השירותים הפיננסיים, נמל התעופה והתרבות.
2. גלובליזציה	**ב.** הקשרים ההדוקים בין מדינות בכלכלה, בתקשורת ובתרבות, שהופכים את העולם ל״כפר גלובלי״.
3. חברה רב-לאומית	**ג.** קו רקיע שבו המגדלים הגבוהים ביותר במרכז והבניינים נמוכים ככל שמתרחקים ממנו, כמו צורת פעמון.
4. מדדי עיר עולם	**ד.** חברה שפועלת בכמה מדינות, עם הנהלה בעיר אחת ומפעלים וסניפים במקומות רבים בעולם.
5. מבנה פעמון	**ה.** שילוב בין השפעות גלובליות לבין הייחוד המקומי, בתרבות, באוכל, במוצרים ובנוף.
6. בידול מרחבי	**ו.** הפרדה בין קבוצות אוכלוסייה שונות במרחב העיר, למשל שכונות עשירות לצד שכונות עניות.
7. עולמקומיות	**ז.** קו המתאר של הבניינים בעיר כפי שהוא נראה על רקע השמיים מרחוק.
8. קו רקיע	**ח.** עיר שמשמשת צומת מרכזי של הכלכלה הגלובלית, שדרכה עוברים כסף, החלטות, מידע ואנשים מכל העולם.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

1. קו המגדלים של תל אביב מהים. – זו דוגמה ל־_____
2. רשת מזון מהיר שמגישה מנה מקומית. – זו דוגמה ל־_____
3. שכונת יוקרה ליד שכונה צפופה ועניה. – זו דוגמה ל־_____
4. מגדלים במרכז העיר ובתים נמוכים בשוליים. – זו דוגמה ל־_____

חלק ב׳ – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מה מגדיר עיר עולם לפי הקטע?

- ◯ א. מספר התושבים
- ◯ ב. מידת השליטה וההשפעה על הכלכלה הגלובלית
- ◯ ג. שטחה
- ◯ ד. גובה המגדל הגבוה בה

2 מהו "קיטוב תעסוקתי"?

- ◯ א. פער בין אנשי מקצוע בשכר גבוה לעובדי שירותים בשכר נמוך
- ◯ ב. מעבר עובדים לכפר
- ◯ ג. שוויון בשכר
- ◯ ד. מחסור בעבודה

3 מה מבטא מבנה הפעמון?

- ◯ א. את האקלים בעיר
- ◯ ב. את מספר הכנסיות
- ◯ ג. את הקשר בין מחיר הקרקע לגובה הבנייה
- ◯ ד. את צורת הנהרות

4 מדוע שאלת היותה של תל אביב עיר עולם פתוחה לדיון?

- ◯ א. כי אין בה מגדלים
- ◯ ב. כי היא העיר הגדולה בעולם
- ◯ ג. כי אין לה קשרים עם העולם
- ◯ ד. כי יש לה קשרים עולמיים, אך היא קטנה מהערים שבראש הסולם

5 מה קורה לתושבים ותיקים כשהעיר מתייקרת?

- ◯ א. הם נדחקים לשוליים
- ◯ ב. הם מתעשרים כולם
- ◯ ג. הם עוברים למגדלים
- ◯ ד. לא קורה דבר

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

		נכון	לא נכון
1	קישוריות אווירית היא אחד המדדים לדירוג ערי עולם.		
2	לפי הקטע, הכלכלה הגלובלית מתפזרת באופן שווה בכל הערים.		
3	שכונות עשירות ועניות בערי עולם נמצאות לעיתים במרחק קצר זו מזו.		
4	עולמקומיות פירושה מחיקה מלאה של התרבות המקומית.		

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 נתחו בשרשרת סיבה ותוצאה כיצד הגלובליזציה מובילה לבידול מרחבי בעיר עולם.

2 האם תל אביב היא עיר עולם? כתבו טיעון מבוסס עם לפחות שני מדדים בעד ושניים נגד, והכריעו.

התחילו כך: בעד: ... נגד: ... הכרעתי...

3 השוו בין שתי ערי עולם לבחירתכם במבנה הפעמון ובעולמקומיות: מה דומה ומה שונה?

אתגר חוקרים

בנו ״כרטיס דירוג״ לשלוש ערים (למשל תל אביב, עיר אירופית ועיר אסייתית): בחרו ארבעה מדדים, תנו לכל עיר ציון 1–5 בכל מדד על סמך מידע שמצאתם, חשבו ציון כולל והסבירו את הדירוג.

כרטיס יציאה – ערי עולם

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1. כתבו שני מדדים לדירוג ערי עולם.

2. מהו קיטוב תעסוקתי?

3. מה דעתכם: האם תל אביב היא עיר עולם? משפט אחד.

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה